

Kirjausketju kirjanpidon ohjausvälineenä

Maria Aho

Tekijä(t) Maria Aho	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Kirjausketju kirjanpidon ohjausvälineenä	Sivu- ja liitesivumäärä 36
<p>Kirjanpitolaissa esiintyy useita vakiintuneita käytäntöjä, jotka on lisätty myös lakiin, kuten hyvä kirjanpitolaita sekä tilinpäätöksen antama oikea ja riittävä kuva. Niiden toteutumiseen tarvitaan muun muassa kirjanpitolaissa määrittelemiä keinoja, joista yksi on kirjausketjun aukottomuus ja todennettavuus.</p> <p>Opinnäytetyö käsittelee kirjausketjua sekä sen merkittävimpiä muutoksia 1.1.2016 voimaan tulleen uudistuneen kirjanpitolaissa seurauksena. Tässä yhteydessä kirjausketjun vaatimuksia on selkeytetty, sekä laajennettu koskemaan veroilmoituksia, ja muita viranomaisilmoituksia.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää kirjausketjun toteutumiseen tarvittavat seikat, sekä näiden havaintojen pohjalta huomioida kirjanpitovelvollisen ja kirjanpitäjän kannalta merkittävimmät laissa tapahtuneet muutokset. Tämä tehdään kirjanpitolaissa, ja erityisesti kirjanpitolaissa liiketapahtumien kirjaamiseen ja kirjanpitoaineistoon liittyvän toisen luvun muutoksia tutkimalla.</p>	
Asiasanat kirjausketju, kirjanpitolaki, kirjanpitolautakunta	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Opinnäytetyön rakenne	2
1.2	Opinnäytetyössä käytetyt termit ja lyhenteet	3
2	Kirjanpito	4
2.1	Kirjanpitovelvollisuus	4
2.2	Tilinpäätös	5
3	Kirjanpitolaki	7
3.1	Uudistettu kirjanpitolaki	7
3.2	Kirjanpitolautakunta	8
4	Kirjausketju	10
4.1	Kirjausketju kirjanpitolaissa	10
4.2	Kirjausketjun todentaminen	13
4.3	Harmaan talouden yhteys kirjausketjuun	13
5	Liiketapahtumien kirjaaminen ja kirjanpitoaineisto	15
5.1	Liiketapahtuma	15
5.2	Kirjanpidon tilit, tililuettelo ja kirjanpidot	16
5.3	Kirjausjärjestys ja -ajankohta	17
5.4	Tosite	18
5.5	Kirjanpitoaineisto sekä luettelo kirjanpidoista ja aineistoista	20
5.6	Kirjanpitoaineiston säilyttäminen ja säilytysaika	20
5.7	Täsmäytys	21
6	Kirjausketju osana KILAn lausuntoja	22
6.1	Kirjanpitoaineiston säilyttäminen sähköisesti	22
6.2	Tiliotteen käyttäminen tositteena	22
7	Kirjanpitolaissa tapahtuneiden muutosten vertailu	24
7.1	Tiivistelmä kirjausketjuun kohdistuneista keskeisimmistä muutoksista	29
8	Pohdinta	33
	Lähteet	34

1 Johdanto

Kirjanpitäjän työ sisältää useita erilaisia ohjeistuksia ja säädöksiä, jotka ovat muodostuneet yleisiksi käytännöiksi. Käytännöt voivat muokkautua myös siten, että niiden perusteet on lisätty lakiin. Kirjanpidossa pitää voimassaolevan kirjanpitolain (KPL, 30.12.1997/1336) mukaan noudattaa hyvää kirjanpitolapaa, kirjata liiketapahtumat osakirjanpitoon ja pääkirjanpitoon oikeita kirjaamisperusteita noudattaen, huolehtia oikeasta kirjausjärjestyksestä ja ajankohdasta, pitää huolta tositteiden oikeellisuudesta sekä säilyttää kirjanpitoaineistoa määrättyllä tavalla. Tilinpäätöksessä pitää antaa oikea ja riittävä kuva yrityksen tilanteesta, sekä muistaa olennaisuus tilinpäätösperiaatteena. Jollain tapaa tämän kaiken pitäisi liittää nivoutua yhteen mielekkääksi, ja helposti seurattavaksi kokonaisuudeksi.

Tämä opinnäytetyö käsittelee kirjausketjua, joka määrittää kirjanpitolain toisessa luvussa, joka säätelee liiketapahtumien kirjaamista ja kirjanpitoaineistoa. Työn lähtökohtana on oma kiinnostukseni kirjanpitoa säätelevään lainsäädäntöön. Kirjausketju valikoitu työn aiheeksi, sillä sen määritelmää laajennettiin 1.1.2016 voimaan astuneessa kirjanpitolain uudistuksessa. Kirjausketju on oleellinen osa paitsi kirjanpitoa ja kirjanpitäjän työtä, mutta se on myös tarpeellinen niin tilintarkastajalle kuin verotarkastajallekin. Ilman helposti todennettavissa olevaa kirjausketjua on tilintarkastusta tai verotarkastusta lähes mahdoton tehdä. (Leppiniemi & Kisanlahti 2016, 64)

Opinnäytetyö tarkastelee kirjausketjua pääosin tilikauden aikaisten liiketapahtumien, tositteiden ja niiden kirjauksiin liittyvien säädösten kautta kirjanpitolain toisen luvun avulla. Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena, ja se pyrkii vastaamaan kysymyksen mitkä ovat keskeisimmät muutokset kirjausketjuun kohdistuvissa lakimuutoksissa. Opinnäytetyön ulkopuolelle on rajattu kirjausketjun toteutuminen palkkakirjanpidossa ja sähköisessä kirjanpidossa. Esteitä sähköiselle kirjanpidolle ja sen kehittämiseksi poistettiin lakiuudistuksen yhteydessä (HE 89/2015), ja aihe olisi opinnäytetyön kannalta ajankohtainen. Koen kuitenkin, että sähköistä kirjanpitoa varten olisi pitänyt esimerkiksi toimeksianton kautta päästä tutustumaan tarkemmin johonkin kirjanpitojärjestelmään, jonka kirjausketjun muodostumista ja toimivuuden varmistamista olisi tutkinut.

Opinnäytetyön lähteinä on eri lainsäädäntöjä, joista merkittävimmissä osassa ajantasainen kirjanpitolaki 30.12.1997/1336, sekä siihen tehdyt uudistukset 30.12.2015/1620. Lainsäädännön lisäksi lähteinä on hyödynnetty alan kirjallisuutta, työ- ja elinkeinoministeriön kirjanpitolainsäädännön muutoksia koskevan työryhmän mietintöä, kirjanpitolautakunnan yleisohjeita sekä lausuntoja, hallituksen esityksiä, sekä taloushallintoalaan yhteyksissä olevien yritysten ja vastaavien tahojen artikkeleita ja koulutusmateriaaleja.

1.1 Opinnäytetyön rakenne

Toinen luku käsittelee kirjanpitoa ja mitä osa-alueita siihen liittyy. Luvussa määritellään lyhyesti kirjanpito ja sen lisäksi kirjanpitovelvollisuus ja tilinpäätös.

Kolmannessa luvussa käydään läpi kirjanpitolaki yleisesti, sekä käsitellään ne asiat, jotka ovat vaikuttaneet lain muuttamiseen. Tämän lisäksi luvussa esitellään kirjanpitolautakunta. Kirjanpitolautakunnalle on annettu kirjanpitolaissa erillinen oikeus antaa kirjanpitoon kytköksissä olevista laeista menetelmäohjeita sekä erillisestä pyynnöstä lausuntoja toimintatapoihin liittyen.

Neljännessä luvussa paneudutaan kirjausketjuun ja sen olemukseen. Kirjausketju kuuluu osaksi kirjanpitolain toista lukua, joka koskee liiketapahtumien kirjaamista sekä kirjanpitoaineistoja. Koska kirjausketju kutienkin on opinnäytetyön keskeisessä asemassa, esitellään se kokonaan omassa luvussaan. Neljäs luku ottaa huomioon myös harmaan talouden, sillä viranomaisilmoitusten vaatimuksen lisääminen kirjausketjuun on osin kytköksissä myös harmaan talouden torjunnassa.

Viidennessä luvussa käydään läpi kirjanpitolain liiketapahtumien kirjaaminen ja kirjanpitoaineistoon liittyvät pykälät. Osa pykälistä on jätetty pois rajausten vuoksi, mutta pääosin opinnäytetyö seuraa samaa järjestystä kuin kirjanpitolaissa. Kirjanpitolain toinen luku käydään tässä osiossa läpi siksi, että sen pykälät liittyvät läheisesti kirjausketjun toteutumiseen muun muassa liiketapahtumien ja tositteiden osalta. Luvussa käsitellään myös täsmäyttäminen, vaikka se ei olekaan lain vaatimuksissa. Se käydään kuitenkin läpi, sillä kirjanpitolautakunnan vuoden 2011 kirjanpidon menetelmäohjeen mukaan täsmäyttäminen on yksi keino varmentaa kirjausketju.

Kuudennessa luvussa käydään läpi kaksi kirjanpitolautakunnan lausuntoa, joiden tarkoituksena on ilmentää miten kirjausketju tuodaan ratkaisuihin esiin.

Luvussa seitsemän vertaillaan vanhentuneen ja uuden kirjanpitolain eroja kirjausketjun suhteen. Luvussa ei käsitellä jokaista opinnäytetyön luvussa viisi läpikäytyä pykälää, vaan esiin on otettu kirjausketjun kannalta oleellimmat muutokset, joiden avulla pyritään vastaamaan opinnäytetyölle asetettuun kysymykseen keskeisistä muutoksista. Luvun lopussa muutokset käydään viedä tiivistetysti läpi listauksena.

Kahdeksas luku on työn pohdintaosuus, jossa tarkastellaan työn onnistumista sille asetettuihin tavoitteisiin nähden.

1.2 Opinnäytetyössä käytetyt termit ja lyhenteet

Audit trail

Termi on käytössä sekä taloushallinnossa, että ohjelmistojen rakenteen yhteydessä. Taloushallinnossa sillä viitataan kirjausketjuun, joka on aukoton, katkeamaton ja eheä. Tässä opinnäytetyössä käytetään audit trailista johdonmukaisesti kirjanpitolain mukaista termiä kirjausketju.

KPL

Kirjanpitolaki (L 30.12.1997/1336)

KILA

Kirjanpitolautakunta. Lautakunta antaa yleisohjeita ja lausuntoja kirjanpitolain soveltamisesta käytäntöön. Kirjanpitolautakunnasta säädetään kirjanpitolaissa ja sen lisäksi toimintaa säätelee asetus kirjanpitolautakunnasta 784/1973.

Yleislaki

Yleislain kautta annetaan tietyn aihepiirin toimintaan yleiset säännökset, joiden kautta säännellään kattavasti kyseistä toimintaa. Yleislakeihin kuuluu esimerkiksi kirjanpitolaki.

2 Kirjanpito

Kirjanpito, eli ulkoinen laskentatoimi, on kokonaisuus, joka sisältää taloudellisen tiedon yrityksestä sen tilikausien ajalta koostuen tositemaineistoista tuottojen, kulujen, omaisuuden, varojen ja velkojen kautta. Kirjanpidon avulla pyritään varmistamaan tositemaineiston aukottomuus ja eheys. Kirjanpidon päätarkoituksena on selvittää yrityksen tilikauden tulos, sekä tuottaa tietoa yrityksen sisäiselle laskennalle ja yrityksen johdolle budjetointia ja seuranta varten. (Taloushallintoliitto 2016; Tomperi 2013, 10-11)

2.1 Kirjanpitovelvollisuus

Kirjanpitovelvollisuus alkaa tavanomaisesti siitä hetkestä, kun ensimmäinen liiketapahtuma on tapahtunut. Toisin sanoen kyseessä on hetki, jolloin on alettu harjoittamaan kirjanpitovelvollisuuden alaista liiketoimintaa. (Leppiniemi & Kisanlahti 2016b, 20) Kirjanpitolain 1 luvussa (KPL 30.12.2015/1620) kirjanpitovelvollisuus määritellään oikeushenkilön ja luonnollisen henkilön kautta. Oikeushenkilöitä ovat:

- avoimet yhtiöt
- kommandiittiyhtiöt
- osakeyhtiöt
- osuuskunnat
- yhdistykset
- säätiöt
- muut yksityisoikeudelliset oikeushenkilöt
- rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat ja niiden rekisteröidyt paikallisyhteisöt
- konkurssipesät niissä tapauksissa, joissa jatketaan oikeushenkilön aiempaa toimintaa

Toisin sanoen yritys on aina kirjanpitovelvollinen. (Taloushallintoliitto 2016) Luonnolliselle henkilölle kirjanpitovelvollisuus syntyy, mikäli tämä harjoittaa liike- ja ammattitoimintaa, pois lukien maatalouden ja kalastuksen harjoittajat. (KPL 1620/2015)

Kirjanpitovelvollinen on velvoitettu ylläpitämään joko yhden- tai kahdenkertaista kirjanpitoa. Pääsääntöisesti kirjanpito on lähtökohtaisesti kahdenkertaista, mutta tietyin lain suomin oikeuksin tästä voidaan poiketa. Kahdenkertainen kirjanpito tarkoittaa tapaa, jolla liiketapahtuma kirjataan vientinä yhtä suurena ainakin kahdelle eri tilille joko debet- tai kredit -kirjauksena. Kahdenkertaissa kirjanpidossa debet ilmaisee mihin raha on käytetty ja kredit rahan lähteen. (KPL 1:1 §, 1620/2015; Leppiniemi & Kisanlahti 2016a, 13-14)

Yhdenkertaista kirjanpitoa on oikeutettu pitämään sellainen kirjanpitovelvollinen, jolla kahden viimeksi kuluneen tilikauden aikana on täytynyt enintään yksi seuraavista:

- taseen loppusumma on yli 100 000 euroa
- liikevaihto tai muu vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa

- palveluksessa on ollut yli kolme henkilöä
(KPL 1:1a §, 1620/2015)

Yhdenkertaissa kirjanpidossa, joka on aiempien lukujen perusteella mikrokokoisen ammatinharjoittajan tai toiminimen toimintaa, käytetään vain yhtä rahatiliä tapahtumien kirjaamisessa. Ainoastaan rahan tulosta ja menosta pidetään kirjaa. Jotta yhdenkertaista kirjanpidosta pystytään selvittämään ostovelat ja myyntisaamiset, täytyy kirjanpitovelvollisen käyttää täydennysmerkintöjä verovelvollisuutta varten. Tämän lisäksi, jos yhdenkertaista kirjanpitoa pitävä ei ole velvollinen laatimaan tilinpäätöstä, täytyy kirjausketju kuitenkin muodostua vero- ja muihin viranomaisilmoituksiin. Yhteys kirjanpidon ja viranomaisilmoitusten välillä näissä tapauksissa siten korostuu. (Talouhallintoliitto 2016; Lydman 2016, 18)

Kirjanpitovelvollinen on kirjanpitolain 1:3 § (KPL 30.12.1997/1336) mukaan velvoitettu noudattamaan toiminnassaan hyvää kirjanpitoa. Hyvä kirjanpito on sekä juoksevan kirjanpidon, että tilinpäätöksen käyttöön vakiintunut yleisperiaate. Jarmo Leppiniemen esittämän argumentin mukaan voidaan päätellä, että toimimalla hyvän kirjanpitotavan vastaisesti kirjanpitovelvollinen toimii samalla kirjanpitolain vastaisesti, koska hyvä kirjanpito on vakiintuneen käytännön lisäksi mainittu kirjanpitolaissa. (Leppiniemi 2012, 37) Hyvää kirjanpitoa noudattaakseen kirjanpitovelvollisen on kirjanpitolain lisäksi tarpeen niin vaatiessa noudatettava toiminnassaan kirjanpitoasetusta (30.12.1997/1339), valtioneuvoston asetusta pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista (1753/2015) mikäli kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan koko alittaa asetuksen mukaiset tunnusluvut, osakeyhtiölakia (21.7.2006/624), verolainsäädäntöä, kuten arvonlisäverolakia (30.12.1993/1501) ja lakia elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1968/360) sekä kirjanpitolautakunnan yleisohjeita ja lausuntoja. (Kerbs 2016)

2.2 Tilinpäätös

Kultakin tilikaudelta laaditaan tilinpäätös, joka muodostaa asiakirjojen kautta selkeän ja yhtenäisen kokonaisuuden. Tilinpäätöksen pitää antaa kirjanpitovelvollisen toiminnan laadun ja laajuuden huomioiden oikea ja riittävä kuva tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. (KPL 3:2 §, 1376/2016) Tilinpäätös sisältää taseen ja tuloslaskelman, sekä niiden liitetiedot, jotka täydentävät taseessa ja tuloslaskelmassa annettuja tietoja. Rahoituslaskelma sisältyy tilinpäätökseen, mikäli kirjanpitovelvollisen liiketoiminta on suurempaa kuin pien- tai mikroyrityksen. Tase kuvaa tilinpäätöspäivän mukaisen taloudellisen aseman, eli yrityksen varallisuuden, oman pääoman sekä velkojen määrän ja luonteen. Tuloslaskelma kuvaa tuloksen muodostumista, ja siitä on käytävä ilmi miten tulos on syntynyt. Tuloslaskelmassa huomioidaan kaikki tilikauden aikaiset tuotot ja kulut. Rahoituslaskelma kuvastaa

varojen hankintaa sekä niiden käyttöä yrityksessä. Tilinpäätökseen on sisällytettävä toimintakertomus, mikäli kirjanpitovelvollinen on julkinen osakeyhtiö, osuuskunta tai yksityinen osakeyhtiö pois lukien pien- ja mikroyritykset, tai yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö. (KPL 3:1 §, 1620/2015; Ikäheimo, Malmi, Walden 2016, 56; Tomperi 2013, 146)

Tilinpäätösaineistot on säilytettävä 10 vuotta tilikauden päättymisestä siten, että kirjanpitovelvollinen mahdollistaa vaatimuksen kirjausketjun säilymisestä KPL 2:6 § (KPL 1620/2015) mukaisesti. Tilinpäätöksen liitetietoja tulee säilyttää tositteen kaltaisina liitetietositteina, joka varmistaa tarkastettavuuden ja kirjausketjun säilymisen. (TEM 2014, 11) Jos kirjanpitovelvollisuus päättyy, on rekisteriviranomaiselle ilmoitettava missä aineisto säilytetään. Tilinpäätösaineiston tulee säilyä muuttumattomana tilinpäätöksen laatimisen jälkeen, ja sitä on voitava tarkastella Suomesta käsin ilman aiheetonta viivettä. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016b, 78-79)

3 Kirjanpitolaki

Kirjanpitolaki (KPL) on liiketoiminnassa ja ammatinharjoittamisessa sovellettava yleislaki, joka ulottuu myös säätiöihin, yhdistyksiin ja uskonnollisiin yhdyskuntiin. Kirjanpitolaissa määritellään muun muassa kirjanpitovelvollisuuteen, liiketapahtumien kirjaamiseen, kirjanpitoaineistoon sekä tilinpäätökseen ja sen asiakirjoihin liittyvät säännökset. (HE 89/2015) Opinnäytetyön näkökulmasta oleellisin on kirjanpitolain toinen luku, joka koskee liiketapahtumien tilikauden aikaista kirjaamista ja kirjanpitoaineistoa, eli niin sanottua juoksevaa kirjanpitoa. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 1) Kyseinen luku sisältää myös kirjausketjua koskevan kuudennen pykälän.

Tässä opinnäytetyön luvussa käydään läpi kirjanpitolain muutokseen johtaneita seikkoja. Kirjanpitolain toisen luvun tilikauden aikainen kirjaaminen ja kirjanpitoaineisto käydään tarkemmin läpi opinnäytetyön luvussa viisi.

3.1 Uudistettu kirjanpitolaki

Kirjanpitolain uudistusta koskeva hallituksen esitys 89/2015 hyväksyttiin eduskunnassa 30.12.2015. (Eduskunta 2017) Uudistettu kirjanpitolaki astui voimaan 1.1.2016 koskien siitä päivästä ja sen jälkeen alkavia tilikausia Euroopan parlamentin ja neuvoston vuoden 2013 tilinpäätösdirektiivissä annettujen ehtojen mukaisesti. (TaVM 16/2015 vp)

Hallitus on ehdottanut esityksessään 89/2015 useiden kirjanpitolakia koskevien kohtien muutosta, jotka perustuvat tilinpäätösdirektiiviin, jonka tarkoituksena on ollut pienyritysten hallinnollisen taakan keventäminen. Kirjanpitolakia on tässä yhteydessä ehdotettu muutettavaksi myös muilta kuin tilinpäätökseen liittyviltä osin, joista muutosehdotukset koskivat muun muassa useita lain toiseen lukuun liittyviä kohtia kirjausketjua koskeva pykälä huomioiden. Uudistuksilla on lisäksi haluttu huomioida kirjanpidon tietoteknisen välineistön kehitys. Kirjanpitojärjestelmien olisi kuitenkin pitänyt täyttää kirjausketjun vaatimukset jo aikaisemman lainsäädännön ollessa voimassa, joten työ- ja elinkeinoministeriön mietinnön mukaan nähdään, ettei muutoksesta pitäisi aiheutua kirjausketjun eheyden kannalta merkittäviä kustannuksia kirjanpitovelvollisille. (HE 89/2015; TEM 2014, 40)

Oleellisesti kirjanpitolain toiseen lukuun, ja sen lainkohtiin muutoin liittyviin muihin lakeihin liittyen on pyritty määräysten osalta siihen, että kirjanpitovelvollista pakottavia säädöksiä siirretään kirjanpitolakiin nopeasti vanhentuvien ministeriöpäätösten sijaan. Laki kirjoitetaan mietinnön mukaan muotoon, jossa se edistää kirjanpitojärjestelmien lainmukaisuutta

niiden teknologiasta ja rakenteesta riippumatta. Näin toimimalla pyritään vähentämään kirjanpitovelvolliselle aiheutuvaa hallinnollista taakkaa, jota lisää esimerkiksi kirjausketjuun lisätty vaatimus viranomaisraportoinnista. Poistamalla esteet kirjanpidon ja raportoinnin automatisoinnille, sekä nykyaikaisen ja uudistuvan teknologian kehittämiselle pystytään sekä keventämään lainsäädännön aiheuttamaa taakkaa, sekä edesauttamaan automatisoinnin kautta kirjausketjun toteutumista teknisellä tasolla. (TEM 2014, 31)

Tehtyjen muutosten osalta on kuitenkin esitetty kritiikkiä, ja ongelma on huomioitu myös talousvaliokunnan mietinnössä. Taloushallintoliiton 22.12.2016 julkaisemassa artikkelissa todetaan lakimuutoksen jälkeen kirjanpitolain ja elinkeinoverolain (EVL 360/1968) olevan ristiriitaiset liikkeenharjoittajille, ja tämä osoittautuu ongelmalliseksi kirjausketjuvaatimusten suhteen. Liikkeenharjoittaja on KPL 1:1a § (1620/2015) esitettyjen ehtojen täytyessä oikeutettu pitämään yhdenkertaista, eli maksuperusteista kirjanpitoa. Verottaja kuitenkin vaatii liikkeenharjoittajalta elinkeinoverolain mukaisen suoriteperusteisen veroilmoituksen. Liikkeenharjoittajan on siten muutettava veroilmoitusta varten maksuperusteinen kirjanpito suoriteperusteiseksi, ja huolehdittava siitä, että kirjausketju säilyy ja on muutoksen jälkeenkin todennettavissa molempiin suuntiin liiketapahtumasta veroilmoitukseen. Eduskunnan talousvaliokunta ei esittänyt muutosehdotuksia kirjausketjua koskevan pykälän muutokseen liittyen. Talousvaliokunta kuitenkin täsmentää mietinnössään kuinka on huolehdittava siitä, että merkintöjen veroilmoituksessa on oltava selkeät, jotta niiden yhteys kirjanpitoon säilyy. (TaVM 16/2015; Taloushallintoliitto 2016; Verohallinto 2018)

3.2 Kirjanpitolautakunta

Kirjanpitolautakunta (KILA) on työ- ja elinkeinoministeriön yhteydessä toimiva elin, joka antaa yleisohjeita ja lausuntoja kirjanpitolain käytännön soveltamisesta kirjanpitolautakunnasta annetun asetuksen (784/1973) sekä kirjanpitolain 8 luvun 2 § (1336/1997) mukaisesti. Kirjanpitolautakunnan jäsenillä on oltava hyvä perehtyneisyys kirjanpitoon, ja sen lisäksi vähintään yhdellä jäsenellä ja tämän varajäsenellä on oltava oikeustieteen kandidaatin tutkinto. (TEM 2018; KPL 8:2 § 1336/1997)

KILA antaa lausunnot erillisestä kirjallisesta hakemuksesta, jonka voi toimittaa lautakunnalle sekä viranomaisen mukaan lukien työ- ja elinkeinoministeriö, järjestö, joka edustaa elinkeinonharjoittajia tai kuntia, että kirjanpitovelvollinen itse. Yleisohjeita valmistelevat erilliset työryhmät, joihin kuuluu KILAn jäseniä sekä tarpeen niin vaatiessa myös ulkopuolisia asiantuntijoita. (TEM 2018)

KILAn tavoitteena on edistää ja ohjata kirjanpitolain 1 luvun 3 § (1336/1997) mukaista hyvää kirjanpitoa, jota kirjanpitovelvollisen on toiminnassaan noudatettava. Kirjanpitolautakuntaa koskevan asetuksen mukaan KILAn tehtäviin kuuluu neuvojen ja ohjeiden antaminen kirjanpitolain soveltamisesta ja kirjanpidosta, jos sen katsotaan edistävän hyvää kirjanpitoa. Näiden lisäksi KILAlla on oikeus myöntää lupa lainsäädännöstä tai viranomais määräyksistä poikkeavaan toimintatapaan joko yksittäistapauksissa tai kokonaista toimialaa koskien. Erityisesti KILAn toiminnassa on myös huomattava, ettei kirjanpitolain 8:2 § 8 momentin (1336/1997) mukaan KILAn päätöksestä saa hakea valittamalla muutosta. KILAn yleisohjeet ja kannanotot eivät kuitenkaan ole velvoittavia, mutta kirjanpitovelvollisen on osoitettava toimineensa hyvän kirjanpitoa mukaisesti, mikäli ohjeistusta ei ole noudatettu. (HE 89/2015; TEM 2018)

Kirjausketjun kannalta oleellisia KILAn lausuntoja tarkastellaan opinnäytetyön luvussa 6.

4 Kirjausketju

Kirjanpitoa koskee jäljitettävyyssvelvoite, jota kutsutaan kirjausketjuksi. (Ikäheimo, Malmi, Walden 2016, 51.) Kirjausketjun olemus on, että se täyttää täsmällisyyden, oikeellisuuden ja täydellisuuden periaatteet. Sen tulee myös olla selkeä, ymmärrettävä, käyttökelpoinen, sekä vaikeuksista todennettavissa. Kirjanpidossa kirjausten välillä pitää toteutua aukottoman kirjausketjun periaate. (Jyväskylän yliopisto 2000; KPL 2:6 §, 1620/2015; Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 48)

Kirjausketju alkaa liiketapahtumasta, joka viedään kirjanpitoon tositteiden avulla. Tositteet kirjataan osakirjanpitoon ja sen jälkeen pääkirjanpitoon, tai mahdollisesti suoraan pääkirjanpitoon. Pääkirjanpidosta kirjaukset päätyvät tulos- ja tasetileille, jotka muotoutuvat tilinpäätöksessä yrityksen tuloslaskelmaksi ja taseeksi. Tämä aineisto on koottava siten, että liiketapahtumasta tilinpäätökseen, sekä viranomaisilmoituksiin, kuten veroilmoituksiin, on olemassa seurattavissa oleva ketju, joka voidaan todeta vaikeuksista. Saman ketjun on oltava toistettavissa myös tilinpäätöksestä ja viranomaisilmoituksista takaisin yksittäiseen liiketapahtumaan. Esimerkiksi tilinpäätösriiveiltä on siten kyettävä selvittämään ne liiketapahtumat, joista se koostuu. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 64-65; Taloushallintoliitto 2016; KPL 2:6 §, 1620/2015)

Liiketapahtuma, liiketapahtumaa todentava tosite ja tositteiden perusteella tehty kirjaus muodostavat siten kirjausketjun kannalta kokonaisuuden, jossa niiden väliset yhteydet ovat merkittävä osa kirjausketjua. (TEM 2014, 39) Kirjanpidon kirjausten on aina perustuttava tositteseen, eli aukottomuuden periaatteen mukaan kirjauksia ilman asianmukaisia dokumentteja ei saa tehdä. (Taloushallintoliitto 2016) Katkeamattoman kirjausketjun voidaan katsoa olevan edellytyksenä tilinpäätökselle, jonka pitää antaa oikea ja riittävä kuva, sekä olla tarkastettavissa kirjausketjun periaatteen mukaisesti luotettavasti ja vaikeuksista tarkastettavissa oleva kirjanpito on edellytys oikean ja riittävän kuvan toteutumiselle. (Lydman 2016, 24)

4.1 Kirjausketju kirjanpitolaissa

Kirjausketjuun liittyvää lakia muutettiin uudistetussa kirjanpitolaissa, ja se korostaa kirjausketjun aukottomuutta, ja sen sisältöä on laajennettu. (Junni 2017; TEM 2014, 39) Vanhentuneessa KPL 2 luvun mukaisessa 6 §:ssä todetaan seuraavasti:

”Liiketapahtumat on merkittävä kirjanpitoon siten, että kirjausten yhteys tositteesta peruskirjanpitoon ja pääkirjanpitoon sekä pääkirjanpidosta 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun tuloslaskelmaan ja taseeseen on vaikeuksitta todettavissa.”
(KPL 1336/1997)

Pykälä velvoitti kirjanpitovelvollisen merkitsemään kirjanpitoonsa tapahtumat siten, että liiketapahtumat on kirjattu kirjanpitoon tositteina, ja niiden yhteys kyetään lukemaan tilinpäätöksen tuloslaskelmaan ja taseeseen. (KILA 2011) Lain sisältöä kuitenkin selkiytettiin uudistuksen yhteydessä. (HE 89/2015)

Uudistunut kirjanpitolaki määrittelee kirjausketjun seuraavasti:

” Kirjanpito on järjestettävä niin, että liiketapahtumien, tositteiden ja kirjausten yhteys mahdollisten osakirjanpitojen kautta pääkirjanpitoon ja siitä tilinpäätökseen on vaikeuksitta todettavissa kumpaankin suuntaan. Sama koskee kirjanpidosta viranomaiselle verotusta tai muuta tarkoitusta varten määrääjain tehtävää ilmoitusta.”
(KPL 1620/2015)

Kirjausketjun merkitys oli jo aiemman lain mukaan olennainen. (Rekola-Nieminen 2015) Laissa määriteltyä kirjausketjun vaatimusta sen eheydestä ja tarkasteltavuudesta on edeltävien havaintojen pohjalta kuitenkin selkeytetty ja täsmennetty. Aiemmin kirjausketjussa mainittu peruskirjanpidon määritelmä on poistettu uudistuneesta kirjanpitolaista, ja lain mukaan kirjanpitoja ovat nyt vakiintuneen määritelmän mukaisesti osakirjanpito sekä pääkirjanpito. Osakirjanpidon ja pääkirjanpidon kirjausketjun aukottomuus on varmistettava. (Lydman 2016, 24; Rekola-Nieminen 2015) Myös aikaisempi liiketapahtumien merkitsemisvelvollisuus kuvataan nyt laajennetulla vaatimuksella koko kirjanpidon järjestämisestä siten, että se toteuttaa kirjausketjun ajatuksen. Hallituksen kirjanpitolain uudistumista koskevan esityksen mukaan kirjausketju ei voi enää olla pelkkien kirjanpitomerkintöjen varassa, sillä nyt ajatus kirjausketjusta pohjautuu koko kirjanpitojärjestelmään ja siihen, miten se on suunniteltu ja toteutettu. (HE 89/2015)

Vaikka myös aiempi laki yhdistikin liiketapahtumat ja tositteet kirjausketjuna tilinpäätökseen asti laissa mainittujen tuloslaskelman ja tasekirjan kautta, on uudistetussa laissa pelkästään maininta tilinpäätöksestä. Hallituksen esityksen mukaan tämä johtuu siitä, että tilinpäätökseen liittyy muitakin asiakirjoja, kuten rahoituslaskelma, joka selventää tilikaudella tapahtunutta varojen hankintaa ja niiden käyttöä. (KPL 3:1 § 3 mom., 1620/2015) Laajempi määritelmä on lisätty lakiin myös siksi, että aiemmassa laissa mainittu tilinpä-

töstä koskeva KPL 3:1 § ei päde kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja noudattaviin kirjanpitovelvollisiin, joten uudistetun lain myötä kirjausketjun vaatimus ulottuu myös niihin. (HE 89/2015)

Uutena asiana uudistetussa kirjanpitolaissa on vaatimus kirjausketjun ylettymisestä viranomaisilmoituksiin, joiden perustana kirjanpitomerkinnot toimivat. Verohallinnolle annettavien veroilmoitusten, kuten arvonlisäveroilmoitusten lisäksi vaatimus koskettaa lakisääteisiä vakuutus- ja työeläkelaitokselle tehtäviä kuukausi- ja vuosi-ilmoituksia. Viranomaisilmoitusten yhteydessä korostuu kirjausketjun merkitys, sillä niiden luotettavuus ja tarkistettavuus edesauttavat paitsi kirjanpitovelvollisen omaa taloushallinnon sujuvuutta, mutta se on tärkeässä osassa myös harmaan talouden torjuntaa. Kirjausketjun ulottaminen viranomaisilmoituksiin hyödyttää myös siltä osin, että vaatimus kirjausketjusta koskee nyt myös luonnollisen henkilön harjoittamaa liiketoimintaa, vaikka tätä ei koskisikaan tilinpäätösvelvollisuus. Hallituksen esityksessä kuitenkin huomautetaan, että erityistarkoitukseen laadittuja ilmoituksia ei sisällytetä kirjausketjuun lain vaatimalla tavalla, sillä niitä ei etukäteen kyetä varmistamaan järjestelmätasolla. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 65; HE 89/2015)

Merkittävä lisäys on vaatimus myös kirjausketjun jatkuvuudesta siten, että liiketapahtuma, tosite ja kirjanpitomerkinnot on kirjanpidon kautta todennettavissa myös tilinpäätöksestä ja viranomaisilmoituksista takaisin liiketapahtumaan. Yksittäisen tilinpäätöserän tai viranomaisilmoituksessa olevan rivin perusteella on kyettävä selvittämään mihin ne perustuvat. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 66)

Aiemmassa lainsäädännössä ei ollut velvoitetta sille, että kirjausketjun pitäisi ulottua myös tilinpäätöksestä takaisin tositteeseen tai liiketapahtumaan. Vuoden 2011 kirjanpitolautakunnan menetelmäohjeessa on kuitenkin korostettu liiketapahtumien osuutta kirjausketjussa. Menetelmäohjeen mukaan on hyvän kirjanpitotavan mukaista, mikäli pääkirjanpidosta voidaan seurata kirjausketjun toteutumista tositteista liiketapahtumiin. Sen ulottumista tilinpäätöksestä liiketapahtumaan ei kuitenkaan edellytetty, vaikka hyvin toteutettuna kirjausketjun luonne on nähty kaksisuuntaisena. Fredmanin tulevaa lakimuutosta koskevan artikkelin mukaan onkin ollut pitkälti kyse kirjanpitolautakunnan menetelmäohjeesta, että kirjausketjuun on tehty muutoksia ja lisäyksiä lakimuutoksen yhteydessä. Kirjausketjun muotoutuminen voidaan kuitenkin varmistaa takaisin pääkirjanpidosta liiketapahtumaan kirjanpitojärjestelmän linkkien kautta tositteeseen, tai tosite voidaan hakea järjestelmästä sen yksilöivän tiedon, kuten tositemumeron perusteella. (Tallberg 2011; Fredman 2015; KILA 2011)

Kirjanpitolautakunnan kirjausketjulle asettamat vaatimukset on ollut perusteltua viedä lainsäädännön mukaisiksi vaatimuksiksi, sillä etenkin laajoissa toiminnanohjausjärjestelmissä kirjausketjun seuraaminen ja todentaminen on haasteellista. Siksi kirjausketjun vaatimukset tulee ottaa tarkemmin huomioon tulevaisuudessa myös kirjanpitojärjestelmien kehittämisessä. (Fredman 2015)

4.2 Kirjausketjun todentaminen

Liiketahtumien ja tositteen välinen kirjausketju voidaan todentaa muun muassa inventaareilla ja täsmäytyksillä, sekä niiden yhdistelmillä. Kirjanpitolautakunnan vuoden 2011 menetelmäohjeessa liiketahtuma nähdään siten kirjausketjun lähtökohtana, vaikka aiempi lainsäädäntö korosti kirjausten ja tositteiden yhteyttä. Tätä näkemystä vahvistaa myös Soile Tomperin vuodelta 2013 olevan esimerkki kirjausketjusta, joka alkaa tositteesta. (KILA 2011; KPL 2:6 §, 1336/1997; Tomperi 2013, 136)

Tositteen ja kirjanpidon välinen kirjausketju toteutuu tositteen yksilöivän tiedon avulla. Yksilöivänä tietona toimivat tositenumero sekä tiliöinti, joiden perusteella kirjanpitojärjestelmästä kytetään hakemaan tiedot aika- tai asiajärjestyksessä kirjanpitomerkintöjen perusteella tai suoraan siten, että kirjanpitojärjestelmässä on linkki tiedostoon tai pääkirjaan. (KILA 2011)

Kirjausketju pääkirjanpidosta tilinpäätöksen tuloslaskelmaan ja taseeseen voidaan muodostaa siten, että kumpikin on laadittu tileittäin eriteltynä, jolloin muodostuu tilikohtainen tuloslaskelma ja tase. (KILA 2011)

4.3 Harmaan talouden yhteys kirjausketjuun

Harmaalla taloudella voidaan tarkoittaa toimintaa, joka on liiketoimintana laillista, mutta jonka tulot salataan viranomaisilta verojen ja maksujen välttämiseksi. (Ansamäki 2017) Ansamäki mainitsee verotarkastusta käsittelevässä kirjassaan harmaan talouden projekti-ryhmän loppuraportin, jonka tuloksissa mainitaan kirjanpidon lainmukaisuutta arvioitavan ”tositteiden laadun, kirjausten oikea-aikaisuuden, epätavallisten liiketahtumien jne. perusteella.” (Ansamäki 2017, 170)

Tulonsalaaminen on harmaan talouden tyypillinen ilmentymä. Kirjausketjun kannalta tästä tekee oleellisen se, että myyntitapahtumien jäädessä kirjautumatta aukoton yhteys kirjanpitoon katkeaa, ja kirjausketjun eheys menetetään. Yleisimpiä tulonsalaustapoja Verohallinnon harmaan talouden tutkimusyksikön mukaan ovat myynnin kirjaamatta jättäminen sekä kassakorjaukset. (Verohallinto 2013; Kuismanen, Linna-Aro 16.8.2018)

Oikeat myynnit jäävät kirjautumatta kirjanpitoon tarvittavien tositteiden puuttuessa. Tulonsalaaminen voi tapahtua siten, että myynti on poistettu kassajärjestelmästä ennen lopullisen kirjanpitoa varten tulevaa myyntiraportin tulostusta. Kirjanpitäjälle toimitetut tositteet voivat lisäksi perustua täysin yrityksen omiin laskelmiin, jos tuloja peitellään siten, ettei kirjanpitäjälle toimiteta kassakladia. Kirjanpitoon päätyy näin virheellistä aineistoa samalla, kun niitä vastaavat tositteet jäävät puuttumaan. Verohallinto esittää, että kassajärjestelmissä siirryttäisiin tyyppihyväksytyihin kassajärjestelmiin, jolloin tiedot siirtyisivät suoraan verottajan saataville sekä kassakirjanpitoon, jolloin estettäisiin kirjausketjun katkeaminen jo tässä vaiheessa. (Verohallinto 2013; Ansamäki 19.5.2017)

5 Liiketapahtumien kirjaaminen ja kirjanpitoaineisto

Tässä luvussa käsitellään teorian kautta kirjausketjuun olennaisesti kuuluvat tilikauden aikaisiin kirjauksiin liittyvät elementit ja peruskäsitteet liiketapahtumasta alkaen. Luvussa edetään osin uuden kirjanpitolain toisen luvun mukaisessa järjestyksessä, sillä se käsittelee kirjausketjun oleelliset tekijät sen aukottomuuden todentamisessa.

Kirjanpitolain 2 luku liiketapahtumien kirjaamisesta ja kirjanpitoaineistosta koskee kaikkia kirjanpitovelvollisia, mukaan lukien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta va-
pautetut. (TEM 2014, 31)

5.1 Liiketapahtuma

Liiketapahtumat määritellään kirjanpitolaissa seuraavasti: ”Kirjanpitovelvollisen on merkittävä kirjanpitoonsa liiketapahtumina menot, tulot, rahoitustapahtumat sekä niiden oikaisu- ja siirtoerät.” (KPL 2:1 §, 1336/1997) Jarmo Leppiniemen ja Timo Kisanlahden uudistunutta kirjanpitolakia käsittelevässä vuoden 2016 kirjanpitolain kommentaarissa todetaan kyseisen lainkohdan vastaavan siten kysymykseen ”mitä kirjataan”. (Leppiniemi & Kisanlahti 2016a, 36)

Menot ovat kuluja, joita aiheutuu tuotannontekijöiden hankkimisesta. Meno syntyy sillä hetkellä, kun tuotannontekijä vastaanotetaan. Meno on siten vastike, joka tuotannontekijästä maksetaan rahana. (Leppiniemi & Kisanlahti 2016a, 36) Menot voivat olla lyhyt- tai pitkävaikutteisia. Lyhytvaikutteisia menoja ovat kaikki valmistukseen tarvittavat raaka-aineet, ulkopuoliset palvelut sekä palkkakulut sivukuluihin. Sivukuluihin sisältyvät eläkemaksut ja vakuutukset. Pitkäaikaisia menoja ovat yrityksen käyttöomaisuus, eli koneet, kalusto, rakennukset ja maa-alueet. (Tomperi 2013, 13; Taloushallintoliitto 2016)

Tulot liittyvät suoritteiden myyntiin, ja se muodostuu suoritteen luovutushetkellä. Tulot koostuvat tavaroista ja palveluista. Tulo merkitsee suoritteen vastiketta rahana. (Tomperi 2013, 13; Leppiniemi & Kisanlahti 2016a, 36) Rahoitustapahtumat aiheutuvat menoista ja tuloista, joiden tuotannontekijöistä joko maksetaan tai saadaan suoritteista rahaa, sijoituksista ja lainoista, sekä voitonjaosta. (Tomperi 2013, 13-14)

Oleellista liiketapahtumille on, että ne on pystyttävä ilmaisemaan raha-arvossa. Suoriteperusteisessa kirjanpidossa käytetään raha-arvona laskulla olevaa ilmoitettua hintaa, jota kirjatessa ei huomioida mahdollisia myöhemmin maksuperusteisuuden perustuvia oikaisueriä. (Leppiniemi & Kisanlahti 2016a, 36-37)

Liiketapahtumia koskettaa KPL 2:3 §:n mukaiset kirjaamisperusteet, jonka mukaan menot ja tulot kirjataan kirjanpitoon joko suorite- tai maksuperusteisesti. Jos kirjaaminen tapahtuu maksuperusteisesti, on kirjanpitovelvollisen pidettävä huoli siitä, että ostovelat ja myyntisaamiset voidaan tarvittaessa jatkuvasti selvittää. (KPL 1620/2015) Jarmo Leppiniemi kuitenkin mainitsee KILAn ratkaisuja tarkastelevassa kirjassaan, että KILA on useissa lausunnoissaan tuonut ilmi, että kirjanpitovelvollisen on hyväksyttävää kirjata myös laskutusperusteisesti, kun kyse on juoksevasta kirjanpidosta, eli liiketapahtumien tilikauden aikaisesta kirjanpitoon merkitsemisestä. (Leppiniemi 2012, 82; Tomperi 2013, 13)

Kirjausketjun kannalta yksittäistä liiketapahtumaa ja sen käsittelyä on kyettävä seuraamaan aina tilinpäätökseen tai viranomaisilmoitukseen asti kirjausketjun periaatteen mukaisesti, ja niistä on kyettävä päätyämään takaisin alkuperäiseen liiketapahtumaan. (Lydman 2016, 26) Kaikki liiketapahtumat ovat osa juoksevaa kirjanpitoa, ja kaikki tilikauden aikaiset liiketapahtumat tulee kirjata kirjanpitoon huolimatta siitä, ovatko ne tilinpäätösperiaatteiden mukaisesti olennaisia. (Lydman 2016, 14, 24)

5.2 Kirjanpidon tilit, tililuettelo ja kirjanpidot

Liiketapahtumat merkitään, eli kirjataan sen sisältöä vastaavalle kirjanpitotilille. Kirjanpitolaian mukaan kirjanpitovelvollisella tulee olla jokaiselta tilikaudelta tililuettelo, josta selviää kunkin tilin sisältö riittävästi eriteltynä. Jokainen näistä tileistä on pidettävä sisällöltään samana, ellei toimintaan tule selkeää muutosta, joka vaatisi myös tilien sisällön muutosta. Tililuettelon sisällön saman pitäminen liittyy myös siihen, että vertailun lähtökohta tulon muodostumiseen ja taloudelliseen asemaan säilyy samana (HE 89/2015) Käytettävät tilit on valittava siten, että niistä kyetään muodostamaan tilinpäätöstä varten asetusten mukaiset erät tuloslaskelmaan, taseeseen ja liitetietoihin. Tililuettelo täytyy lisäksi säilyttää tilinpäätösasiakirjojen yhteydessä. Myös veroja varten tarvittavat tilit on hyvä olla erikseen olemassa, jotta liiketapahtumien yhteys säilyy ja on kirjausketjun määritelmän mukaisesti vaikeuksista todettavissa. (KPL 2:2 §, 1620/2015; Taloushallintoliitto 2016)

Kirjanpidon menetelmiä koskeva yleisohje mainitsee tililuettelon olevan oleellinen osa kirjausketjun aukottomuutta. Tilien sisältö vaikuttaa kirjausketjun eheyteen, joten niiden sisällön muuttamisen yhteydessä on merkittävä muutoksen päivämäärä ja muutoksen sisältö siten, että se näkyy joko suoraan tililuettelossa tai muusta erillisessä asiakirjassa. (KILA 2011)

Pykälän kolmas momentti koskettaa kirjanpitoja, joita ovat pääkirjanpito ja osakirjanpito. Pääkirjanpito on kirjanpitojärjestelmän ylimmän tason osa, jonka tiedoista johdetaan tilinpäätös. Osakirjanpidot siirretään yhdistelminä osaksi pääkirjanpitoa siten, että kirjausketjun periaatteen mukaisesti niiden välille muodostuu kirjausketju. (KPL 2:6 §, 1620/2015) Vakiintuneen käytännön mukaisesti rahoituslaitokselta saatua tiliotetta voidaan käsitellä osakirjanpitoa, samoin kuin aikajärjestykseen lajiteltuja vientejä, mutta yleisesti ottaen kirjanpitojärjestelmät muodostuvat esimerkiksi osto- ja myyntireskontrien kautta omaksi osakirjanpidokseen. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 48) Osakirjanpidot ovat osa kirjanpitoa, ja siten niitä on säilytettävä kuten pääkirjanpitoa. (KPL 2:3 § 3 mom., 1620/2015; KILA 2011)

Jos tiedot kuitenkin siirretään pääkirjanpitoon tai toiseen osakirjanpitoon siten, että siirto tapahtuu liiketapahtumakohtaisesti ja tosineineistosta muodostuu heti aukoton kirjausketju pääkirjanpitoon, ei tietojärjestelmää katsota osakirjanpidoksi. Tällöin on usein kyse esimerkiksi sähköisestä ostolaskun käsittelystä. (KILA 2011)

5.3 Kirjausjärjestys ja -ajankohta

Kirjausjärjestyksestä ja kirjausajankohdasta säädetään kirjanpitolain 2 luvun 4 §:ssä, jonka mukaan kirjauksia tulee voida tarkastella aika- ja asiajärjestyksessä. Asiajärjestys tarkoittaa liiketapahtumien systemaattista kirjaamista tilille, joka vastaa liiketapahtuman sisältöä. Aika- ja asiajärjestys muodostuvat kirjanpitojärjestelmässä kirjausten päivämäärien ja tiliöinnin perusteella. (TEM 2014, 34)

Aika- ja asiajärjestykseen kirjaamisella ei tarkoiteta kahteen paikkaan tai järjestykseen kirjaamista, vaan kirjausten päivämäärien ja tiliöintien kautta muodostuu tietojärjestelmään keino tarkastella tapahtumia näissä järjestyksissä. (HE 89/2015)

Laki määrää kirjaamaan käteisellä rahalla suoritettut maksut heti. Muutoin kirjaukset ja osakirjanpitojen yhdistelmäkirjaukset voidaan tehdä pääkirjanpitoon joko kuukausikohtaisesti tai siten, että se täyttää kolmannen momentin kohdissa 1 ja 2 annetut ehdot. Kirjanpitovelvollisen tai kirjanpidosta vastuussa olevan tulee huolehtia siitä, että kirjaukset täyttävät kirjausketjun vaatimukset viranomaisilmoituksiin liittyen tai muutoin siten, että valvontavelvollisuus täyttyy. (KPL 2:4 § 1620/2015)

5.4 Tosite

Tositteet osana kirjanpidon dokumentaatiota ovat kirjanpitolain mukainen kirjanpidon ydin. (Fredman 2018) Tosite todentaa liiketapahtuman oikeellisuuden, ja siten jokaisen kirjanpitoon tehdyn kirjauksen tulee perustua tositteeseen. (Tomperi 2013, 42) Tällä tavoin tosite myös kuvaa liiketapahtuman, ja tekee uskottavaksi sen, että liiketapahtuma on toteutunut sillä tavalla kuin se on kirjanpitoon merkitty. (TEM 2014, 36; Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 58)

Tositteen vaatimus ja olemus myös täydentää tositteen merkitystä kirjausketjun osana, sillä tositteesta säätävän lain KPL 2:5 § (1620/2015) mukaan ”liiketapahtuman, tositteen ja kirjauksen välisen yhteyden tulee olla vaikeuksitta todettavissa.” Muoto korvaa aiemmin laissa olleen vaatimuksen siitä, että tositteelle tulee tehdä tiliöintimerkintä, mikäli sitä ei tositteella ole jo valmiiksi. Uudistetun lainkohdan katsotaan täyttävän tämän vaatimuksen jo yksinään. Vakiintuneen käytännön mukaisesti kirjauksen yhteydessä tosite saa yksilöivän tunnusteen, joka merkitään tositteeseen. Liiketapahtuma puolestaan käy ilmi tositteen sisällöstä. Tosite yhdessä liiketapahtuman kanssa on siten merkittävässä asemassa kirjausketjun toteutumisessa, josta syystä asiaa on korostettu myös lakiuudistuksen yhteydessä. (TEM 2014, 37; HE 89/2015)

Tositevaatimukselle on kuitenkin olemassa myös poikkeuksia. KILA on linjannut päätöksessään 2000/1611, ettei tilikauden tuloksen per tulostili an tasetili -kirjaus taseeseen ole liiketapahtuma, eikä tositetta siten tarvita. Poikkeuksia ovat sen lisäksi myös tilinavaukset, sekä kirjanpitojärjestelmän teknisestä toteutuksesta johtuvat erien siirrot. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 57)

Kirjauksen perusteena oleva tosite täytyy yksilöidä luotettavasti, jotta tosite voidaan tarkastaa siitä tehdyn kirjauksen pohjalta. Tositteen yksilöimiseksi tositteelta tulee selvittää seuraavat tiedot:

- päiväys
- järjestelmällinen numerointi / muulla tavoin yksilöity tosite
- tositteen antajan nimi
- liiketapahtuman sisältö
- rahamäärä

(TEM 2014, 36; KPL 2 luku 5 §, 1620/2015)

Aiemmin lainsäädännössä puhuttiin pelkästään numeroinnista, mutta uuteen lainsäädäntöön kohta on muutettu muotoon, joka huomioi myös muut kuin numerot laskua yksilöivänä tekijänä. Myös järjestelmällisyys on liitetty osaksi numerointivaatimusta. Muutoksen syynä ovat nykypäivän vaatimukset, jolloin tositteet muodostuvat laajojen kirjanpitojärjestelmien useissa eri osissa, ja siten yhteen liiketapahtumaan liittyvään tositteeseen voi samoin sisältyä useita eri asiakirjoja tai tiedostoja. Leppiniemen ja Kaisanlahden mukaan tämä saattaa kirjausketjun vaatimusten täyttämiseksi vaatia sitä, että kirjauksen yhteyteen luodaan sisällysluettelomainen tositteiden osa. Sisällysluettelo auttaa selvittämään mistä kirjauksen tiedot löytyvät. (TEM 2014, 36; Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 58)

On kuitenkin tilanteita, joissa liiketapahtuman sisältö voi olla vielä kirjaushetkellä epäselvä. Näin voi olla tilanteissa, joissa tosite puuttuu, tai on kadonnut, mutta pankkitilille on saatu tapahtumasta maksusuoritus. KILAn vuodelta 2001 olevassa lausunnossa todetaan, että epäselvän liiketapahtuman voi erityistapauksissa kirjata selvittelytilille, kunhan liiketapahtuman luonne on selvitetty ja purettu tilinpäätökseen mennessä. Kirjausta ei pidetä hyvän kirjanpitotavan vastaisena, mikäli kirjanpitovelvollinen on toiminut edellä mainitulla tavalla, ja liiketapahtuman, tositteiden ja kirjauksen välinen kirjausketju säilyy. (KILA 2001/1653; Leppiniemi & Kaisanlahti 2013, 67) Päätös perustuu aikaisempaan kirjanpitolain kohtaan 2:6 §, mutta laki ei muuttunut oleellisesti liiketapahtumien kirjaamisessa, joten ratkaisua voidaan uudistetun kirjanpitolainkin mukaan pitää pätevänä.

Liitetietotosite

Tositekäsitettä on laajennettu uudessa kirjanpitolaisissa koskemaan myös tilinpäätökseen liittyvää liitetietotositetta tilinpäätöksen luotettavuuden ja tarkasteltavuuden varmistamiseksi. (TEM 2014, 38) Liitetietotositteen tulee olla johdettu ulkopuoliselta saadusta asiakirjasta, kirjanpitovelvollisen laatimasta muistiotositteesta tai laskelmasta, tai useista eri asiakirjoista tai tiedostoista. Liitetietotositetta koskevat samat kirjausketjun edellytykset, kuin tavanomaistakin tositetta, ja yhteyden kirjanpidon tositteiden ja liitetiedon välillä tulee olla vaikeuksista todettavissa. Liitetietotositetta on säilytettävä ja käsiteltävä kuten muitakin tositetta kirjausketjun kattavuuden saavuttamiseksi. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 64; TEM 2014, 11)

Tilinpäätöksessä käsitellään myös sellaisia liitetietoja, joista ei muodostu tositetta, kuten arvostus- ja jaksotusperiaatteet. Leppiniemen ja Kaisanlahden mukaan tästä syystä lakiin on jätetty mahdollisuus olla käyttämättä tositetta, mikäli liitetieto on muuten ilmeinen. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 64)

5.5 Kirjanpitoaineisto sekä luettelo kirjanpidoista ja aineistoista

Uudistetun kirjanpitolain mukainen toisen luvun 7 § koskee sekä kirjanpidon aineistoja ja 7a § luetteloa kirjanpidoista ja aineistoista. Laki määrittelee, että tositteita, kirjanpitoja ja muita kirjanpidon aineistoja pitää säilyttää siten, että niiden sisältöä voidaan tarkastella vaikeuksitta. Vaatimukseen kuuluu myös se, että ne on voitava tulostaa selväkielisessä muodossa. Paperitulosteen lisäksi riittävä tuloste on pdf-tiedosto. (KPL 1620/2015; Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 67)

Lain velvoite koskettaa sekä kuluvaan tilikautta, että aineistoja, joita tulee säilyttää tilikauden päättymisen jälkeen. Jo kirjanpitoon kirjattujen tositteiden lisäksi pykälän mukaan veloitetaan säilyttämään myös sellaiset tositteet ja osakirjanpidot, joita ei ole vielä kirjattu pääkirjanpitoon, koska kuten opinnäytetyön kohdassa 5.2 todetaan, myös osakirjanpitoja tulee säilyttää kuten pääkirjanpitoa. Säilytysvelvoite koskee vain aineistojen sisältöä. Niiden teknisellä toteutuksella ei ole merkitystä. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 67)

Pykälä 7a luettelo kirjanpidosta ja aineistoista on uusi. Luettelosta tulee käydä ilmi mistä osista ja aineistoista kirjanpito koostuu, millä tavoin aineistot liittyvät toisiinsa sekä missä ja millä tavoin niitä säilytetään. Tällä tavoin varmistetaan kirjanpidon tarkasteltavuus myös tilikauden jälkeen. (Lydman 2016, 12; HE 89/2015)

5.6 Kirjanpitoaineiston säilyttäminen ja säilytysaika

Kirjanpitoaineistoa, eli tilinpäätöstä, kirjanpitoja, tositteita ja muuta aineistoa, on säilytettävä huolellisesti siten, että viranomainen ja tilintarkastaja pääsee tarkastelemaan aineistoa Suomesta käsin ilman aiheetonta viivettä. (KPL 2:9 § 1620/2015)

Kirjanpitolaki vaatii säilyttämään tilinpäätöksen, toimintakertomuksen, kirjanpidot, tililueletot sekä luettelon kirjanpidoista ja aineistoista vähintään 10 vuoden ajan. Vastaavasti tilikauden tositteita, liiketapahtumia koskevaa kirjeenvaihtoa ja muuta kuin ensimmäisessä momentissa mainittuja kirjanpitoaineistoja on säilytettävä vähintään 6 vuoden ajan. Mikäli toiminta loppuu, on kirjanpitovelvollisen ilmoitettava viranomaiselle missä aineisto säilytetään. (KPL 2:10 § 1620/2015; KPL 2:10 § 2 mom. 1336/1997)

Liiketapahtumia koskevalla kirjeenvaihdolla tarkoitetaan esimerkiksi arvonlisäveroilmoituksia sekä niiden perustana olevia laskelmia, sillä arvonlisäverolliseen toimintaan liittyviä myynti- ja ostolaskuja on arvonlisäverolain mukaan säilytettävä myös 6 vuoden ajan. Pidemmälle säilytysajalle ei kuitenkaan ole estettä, ja se voi olla tarpeen esimerkiksi verotusta varten. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 72)

Kirjausketjun vaatimus on sisällytetty valmiiksi säilytysaikaa koskevaan pykälään, sillä molempia säilytysajan pituutta koskevassa momentissa edellytetään 6 § vaatimusten täyttymistä. Jos tositteita ja ilmoituksia ei säilytetä, menetetään myös kirjausketju viranomaisilmoituksiin sekä verotusperusteisiin. (KPL 2:10 § 1620/2015; Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 73)

5.7 Täsmäytys

Täsmäyttäminen ei kuulu osaksi kirjanpitolain vaatimuksia, mutta se mainitaan kirjanpitolautakunnan menetelmäohjeessa keinona varmentaa kirjausketjun eheys hyvän kirjanpitolaitoksen mukaisesti. Täsmäytyksen tarkoitus on säännöllisin väliajoin varmistaa, että kaikki liiketapahtumat on käsitelty kirjanpidossa ja ettei pääkirjanpitoon ole tehty kirjauksia, jotka eivät perustu tositteisiin. Lisäksi sen avulla varmistetaan, ettei kirjanpidossa ole muulla tapaa virheellisiä kirjauksia. (KILA 2011)

Täsmäyttämisessä verrataan osakirjanpidon ja pääkirjanpidon summia toisiinsa. Tämä voidaan tehdä myös kirjanpitovelvollisen järjestelmän ja tilitoimiston järjestelmien välillä. Täsmäyttämisessä tulee huomioida kirjanpitovelvollisen toimiala, toiminnan laajuus ja yleisesti ottaen liiketapahtumien määrä. Täsmäyttämisen tärkeys korostuu tilanteissa, joissa kirjanpitoaineisto sijaitsee useassa eri tietojärjestelmässä. (KILA 2011)

Täsmäyttäminen täytyy dokumentoida laskelmalla, tiliotteella tai muulla dokumentilla, josta käy ilmi miten täsmäytys on tehty. Tiedon tulee sisältää tieto siitä, milloin ja kenen toimesta täsmäytys on tehty. Keskeisin täsmäytys liittyy pankkitilien täsmäytykseen, sillä sen kautta kyetään osoittamaan osakirjanpitoa olevien reskontrien maksutapahtumien täydellisyys. (KILA 2011)

6 Kirjausketju osana KILAn lausuntoja

Tämä luku käsittelee kahta KILAn antamaa lausuntoja, joiden perusteluissa, kannanotossa tai lopullisessa lausunnossa sivutaan kirjausketjua. Kirjausketjua on annetuissa lausunnoissa tarkasteltu lähinnä toissijaisena tekijänä varsinaisen lausuntopyynnön aiheen ohessa.

Kaikki KILAn antamat ja julkistamat lausunnot sekä poikkeusluvut löytyvät työ- ja elinkeinoministeriön sivuston tietokannasta. Tietokanta sisältää kaikki julkistetut lausunnot ja päätökset vuosien 1974 – 2018 ajalta. Tästä syystä sivustolla huomautetaankin, että vanhimpien päätösten kohdalla tulee huomioida paitsi mahdolliset lakimuutokset, mutta myös niiden tulkintaan liittyvät muutokset. (TEM 2018b)

Lausuntojen ja poikkeuslupien arkistossa olevien päätösten perusteella kirjausketjuun oleellisesti liittyvät lausuntopyynnot ovat tarkastelun perusteella pääpiirteissään tositteisiin liittyviä. Kirjausketjuun liittyvien lausuntojen haussa ja tarkastelussa on hyödynnetty Jarmo Leppiniemen vuonna 2012 julkaistua teosta ”KILAn ratkaisut ja kirjanpitolaki käytännössä”. Teoksen viitekehyksessä on muistettava, että myös se pohjautuu kirjanpitolakiin ennen lakimuutosta. Muutokset on pyritty ottamaan huomioon lausuntoja käsitellessä.

6.1 Kirjanpitoaineiston säilyttäminen sähköisesti

Uudistunut kirjanpitolaki on pyrkinyt poistamaan esteitä sähköisen kirjanpidon yleistymisen tieltä (HE 89/2015), mutta vielä 1990-luvulla KILA on joutunut antamaan ratkaisunsa tapaukseen, jossa haettiin lupaa peruskirjanpidon ja pääkirjan merkintöjen sekä erittelyjen tekemiseen koneellisesti paperitulosteiden sijaan. Peruskirjanpito on uudistuneessa lainsäädännössä poistettu, joten nykylainsäädännön mukaan puhuttaisiin osakirjanpidosta. (Lydman 2016, 24) Päätöksessä todetaan kirjausketjun säilyvän yhä ennallaan, sillä koneellisen tietovälineen käytöllä ei ole vaikutusta tarkastettavuuteen tai aineiston tietosisältöön. (KILA 1238/1993)

Uudistetussa kirjanpitolaissa sähköisen aineiston säilytykselle ei ole enää esteitä, sillä laista poistui vaatimus säilyttämismuodosta ja -paikasta. Kirjanpitovelvollisen on kuitenkin edelleen varmistettava, että kirjausketjun eheys ja tarkasteltavuus säilyy. (Siuko 2017)

6.2 Tiliotteen käyttäminen tositteena

Tositteen tärkeyttä kirjausketjun osana täsmentää KILAn lausunto 1717/2003, joka käsittelee tilitoimiston lausuntopyyntöä tiliotteen käyttämisestä tositteena. Verotarkastaja vaatii

tilitoimiston asiakkaan kirjanpitoikäytännön muuttamista tiliotteiden osalta. Verotarkastaja perustaa näkemyksensä tositetta käsittelevään kirjanpitolain toisen luvun viiden pykälään, joka käsittelee tositetta. Pykälän mukaan liiketapahtuma todennetaan tositteella, joka on numeroitu, ja se kyetään tarkistamaan tiliotteelta ilman erillistä laskutoimitusta. Tiliote sen sijaan todentaisi vain maksusuorituksen. Verotarkastaja ei suoraan mainitse kirjausketjun eheyden puuttumista tai katkeamista, mutta mainitsee tarkastamisen olevan mahdollista. Verotarkastuksen edellytyksenä pidetään sitä, että kirjausketjun eheyden on oltava olemassa ja helposti tarkasteltavissa. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 64)

Tilitoimiston näkemys lausuntopyynnön hakemuksessa on, että tiliotteeseen liitetyt muut tapahtuman tositteet, kuten meno- ja tulotositteet, todentavat liiketapahtuman, ja tiliote siihen liittyvän maksusuorituksen. Menotositteelta selviää tuotannontekijä ja tulotositteelta luovutettu suorite. Tiliotteelle on lisäksi lisätty päiväys, erillinen juokseva numerointi sekä tilit, joita kirjauksessa on käytetty. Tilitoimiston näkemyksen mukaan tiliotteesta on näin toimimalla muodostettu tosite, joka kirjanpitoventien ja pankkitilille tehtävän kirjauksen kera antaa oikeat ja riittävät tiedot. Näin ollen myös ulkopuolisella on mahdollisuus KPL 2:6 kirjausketjun vaatimuksen mukaisesti vaikeuksitta tarkastaa tilin tapahtumat. (KILA 1717/2003)

Kannanotossaan KILA päätyy ratkaisuun, jossa tilitoimiston toiminnan katsotaan olevan hyvän kirjanpitoavan mukainen. Tilitoimisto oli kirjannut debet- ja kredit -vientien erotuksen, jolloin pankkitilin viennit eivät ole täsmäytettävissä tiliotteen vienteihin. Kohdeyrityksen päivittäisten tapahtumien katsottiin kuitenkin olevan sen verran vähäistä, että kirjaukset kyettiin selvittämään. Kirjausketjun katsottiin siten olevan vaikeuksitta todettavissa kirjanpidosta yhdistelmään sekä pääkirjanpitoon silloin, kun tiliotetta käytetään tositteena. (KILA 1717/2003)

Yleisohjeita tarkasteltaessa ajatus tositteesta ja sen olemuksesta ei kuitenkaan merkittävässä määrin ole muuttunut vuoden 2011 yleisohjeiden tai voimassaolevan kirjanpitolain välillä, ja tämän lisäksi tiliotetta voidaan vakiintuneen käytännön kautta käsitellä osakirjanpitoa. (KILA 2011; TEM 2014, 47)

7 Kirjanpitolaissa tapahtuneiden muutosten vertailu

Opinnäytetyön empiirisessä osassa verrataan kirjanpitolain toisessa luvussa tapahtuneita keskeisimpiä muutoksia vanhentuneen ja uuden lainsäädännön välillä. Pykälissä ei välttämättä ole tapahtunut muutosta, mutta niiden osalta pyritään kuitenkin tuomaan esiin havaintoja mikäli asia on oleellinen kirjausketjun näkökulmasta. Luvun lopussa esitellään muutokset vielä tiivistetysti vertailulistana. Luvun tarkoituksena on siten selvittää mitkä asiat lainmuutoksen jälkeen ovat muuttuneet.

Liiketapahtumat

Liiketapahtumat tuotiin lakiuudistuksen yhteydessä tiiviimmäksi osaksi kirjausketjun aukottomuuden toteutumista, mutta liiketapahtumien olemukseen ei ole tehty muutosta. Liiketapahtumia koskeva 1 § on siten säilynyt samana. Jo KILAn vuoden 2011 kirjanpidon menettämöohjeessa liiketapahtumat katsottiin kirjausketjun perusteeksi, ja nyt se määritellään tarkemmin myös laissa, ja liiketapahtumien merkitys kirjausketjun osana on kuitenkin kirjausketjua koskevan lain osana kasvanut. (KILA 2011; KPL 2:6 § 1620/2015)

Kirjanpitotilit, tililuettelo ja kirjanpidot, 2 §

Kirjanpitotilien ja tililuettelon periaatteet säilyvät suurelta osin samana, mutta kirjanpitotilejä koskevaan momenttiin on tehty muutos. Momentin ensimmäinen lause uuden lain mukaan on: ”Liiketapahtumat merkitään asian mukaan kirjanpitotileille (*kirjaus*).” Lain 1336/1997 mukaan momentti määritteli, että liiketapahtumat täytyy merkitä asian mukaan eri kirjanpitotileille. Liiketapahtuman merkitsemistä on lainmuutoksen yhteydessä haluttu selvittää kirjaukseksi, sillä tilinvalinnalla ilmaistaan se, miten liiketapahtuma tulee ymmärtää. (TEM 2014, 32) Selvennyksessä voi nähdä yhteyden kirjausketjuun, sillä kirjausketjun määritelmässä korostetaan nyt liiketapahtumien, tositteiden ja kirjausten välistä yhteyttä. (KPL 2:6 §, 1620/2015)

Tililuettelo on tärkeä osa kirjausketjun toteutumista, sillä tilien sisältö on osa kirjausketjua. (KILA 2011, 18) Momentin sisältö on tältä osin säilytetty saman, joten tililuettelon vaikutus kirjausketjuun ei ole muuttunut.

Kirjausjärjestys ja -ajankohta

Pykälään on lakiuudistuksen yhteydessä tehty muutamia muutoksia, jotka liittyvät kirjausajankohtaan sekä pääkirjanpitoon tehtäviin vienteihin, joihin liittyvä pykälän kolmas momentti on uudistuneessa kirjanpitolaissa kokonaan poistettu. Momentti koski pääkirjanpitoon yhdistelminä tehtyjä vientejä, joiden käsittelytavasta kauppa- ja teollisuusministeriö

voi antaa tarkempia päätöksiä. Hallituksen esityksessä todetaan, että momenttia säädettiin yksityiskohtaisesti tekniseen toteutukseen liittyvien määräysten kautta. Momentin kumoamiseen on oleellisesti vaikuttanut kirjausketjua koskevan pykälän täsmentäminen. Kirjausketjun toteutuminen kuitenkin on ratkaisevasti riippuvainen siitä millä teknologialla kirjanpitojärjestelmä on toteutettu. (HE 89/2015)

Aiemman lain vaatimuksena oli, että kirjaukset ja osakirjanpidot tehdään kuukausikohtaisesti tai viimeistään neljän kuukauden kuluessa kalenterikuukauden tai jakson päättymisestä. (KPL 2:6 § 30.12.1997/1336) Uudesta lainsäädännöstä vaatimus neljän kuukauden ajasta on poistettu, sillä kirjausajankohtaa määrittävät nyt kirjausketjun vaatimuksen mukaiset viranomaiselle verotusta tai muuta tarkoitusta varten annettavat ilmoitukset. Kaikki tilikautta koskevat kirjaukset tulee tehdä ennen tilinpäätöstä, mutta muutoin tarvittavat kirjaukset on tehtävä siten, että niistä voidaan laatia ja antaa ilmoitukset ajallaan. Kirjanpito on kuitenkin pidettävä ajantasaisena myös silloin, jos viranomaisilmoitusten tarvetta ei ole. Kirjanpidon on oltava ajantasainen myös muuta valvontaa varten. (KPL 2:6 § 30.12.2015/1620; Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 55)

Uusi momentti siis selkiyttää kirjanpitovelvollisen velvollisuutta kirjausten osalta, jotta viranomaisilmoitukset tehdään ajallaan. Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän mietinnön mukaan tämä on selkeä parannus, sillä aiempi säännös on ollut useimmille joko turha, tai sitä ei ole käytännön syihin vedoten noudatettu. Heidän näkemyksensä mukaan uusi momentti parantaa yhdessä kirjausketjusta määräävän pykälän kanssa kauden aikaisten kirjausten tarkastettavuutta, sekä mahdollistaa paremmin tilanteisiin sopivien prosessien ja käytäntöjen luomisen. (TEM 2014, 36)

Tosite ja liitetietosite

Tosite säilyy tärkeänä ja oleellisena osana kirjausketjua lain uudistuksen jälkeenkin, ja tositteen vaatimukset säilyvät pääosin samana. Aiemmin laissa oli vaatimus tiliöinnin merkinnästä laskuun, mikäli peruskirjanpidon tai muiden seikkojen kautta ei ilmene miten liiketapahtuma on kirjattu. (KPL 2:6 § 1336/1997) Vaatimus tiliöinnin merkitsemisestä on kuitenkin poistettu, sillä sen nähdään olevan johdettavissa kirjausketjun vaatimuksena olevaan liiketapahtumien, tositteiden ja kirjausten väliseen yhteyteen, jonka täytyy olla vaikeuksitta todettavissa. Tämä on selvyyden vuoksi tuotu osaksi myös tositetta säätelevään pykälään. Tiliöintimerkinnän voi edelleen lisätä tositteelle vahvistamaan kirjausketjun vaatimusta, mutta kirjausketjun toteutumisen kannalta riittävää on yksilöity tosite, ja sen sisältö, josta liiketapahtuma ilmenee. (TEM 2014, 37)

Vaatus liitetietotositteesta on uusi. Tilinpäätöksen luotettavuuden, tarkasteltavuuden sekä oikean ja riittävän kuvan varmistamiseksi kirjanpitolakiin on lisätty pykälä 5b. Tositteiden todentamisvelvoite ylettyy näin koskemaan myös tilinpäätöksen liitetietoja, sekä niiden perusteena olevia laskelmia ja asiakirjoja. Kirjausketjun kaltainen yhteys niiden välillä on oltava olemassa, ja yhteyden liitetietotositteiden ja liitetietojen välillä on oltava vaikeuksista todettavissa. (TEM 2014, 38; Leppiniemi & Kaisanlahti 2016a, 63; HE 89/2015) Uudistettu kirjanpitolaki ei siten enää vaadi liitetietojen erittelyä, vaan niiden tilalle on tullut liitetietosite. (Lindblad 2017)

Kirjausketju

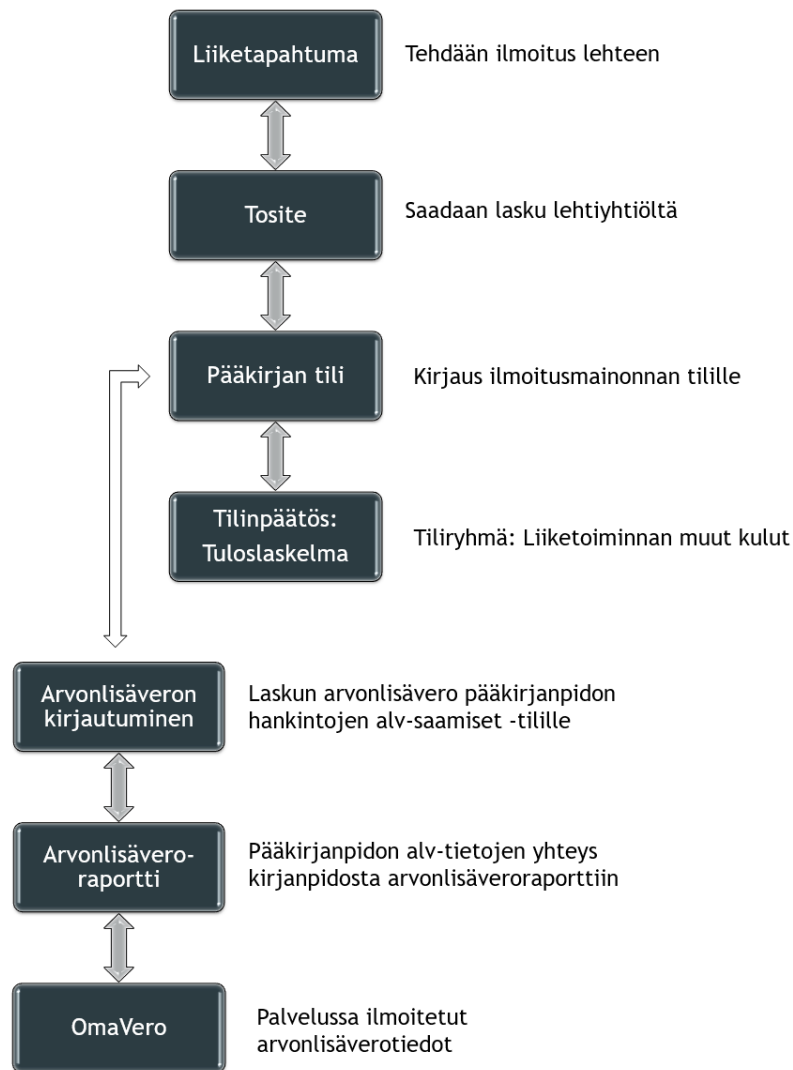
Kirjausketju, ja sen 2:6 § sisältämät muutokset on käsitelty opinnäytetyön teoriaosuuden luvussa neljä. Muutokset käydään tässä läpi havainnekuvien avulla, jotta kirjausketjun lainsäädännön vaatima muutos kävisi selkeämmin ilmi. Havainnekuvien rakenne noudattaa Soile Tomperin Käytännön kirjanpito teoksen vuosien 2013 ja 2018 esimerkkejä, joista lainsäädännön muutoksen mukainen 2018 versioon on yhdistetty tilinpäätöksen ja veroilmoituksen kirjausketju samaan havainnekuvaan.

Lainsäädännön 30.12.1997/1336 mukainen kirjausketju:

Kuva 1. Kirjausketju (audit trail). Kirjausketju tositteesta tilinpäätökseen. (Tomperi 2013, 136)

Uudistuneen lainsäädännön 30.12.2015/1620 mukainen kirjausketju:

Kuva 2. Kirjausketju liiketapahtumasta tilinpäätökseen ja veroilmoitukseen. (Tomperi 2018).

Kuten havainnekuvien perusteella voidaan todeta, alkaa uuden lainsäädännön mukainen kirjausketju konkreettisesti liiketapahtumasta, ja jokainen kirjausketjun osa voidaan johtaa kumpaankin suuntaan, kun aiemman lainsäädännön mukainen kirjausketju alkaa tositteesta, päättyy tilinpäätökseen, eikä tarkastele kirjausketjun toteutumista kuin yhteen suuntaan.

Kirjanpitoaineisto sekä luettelo kirjanpidoista ja aineistoista

Kirjanpitoaineistoja koskeva 7 § on uudistettu, sillä aiemman lainsäädännön mukainen pykälä koski selväkielisyyttä. (KPL 2:7 §, 1336/1997) Kirjausketjun kannalta oleellinen muutos koskee lain toista ja kolmatta momenttia. Aiemmin voimassa olleen lain mukaan kirjanpitomerkitöjen tulee olla selkeitä ja pysyviä, eikä niitä saa poistaa tai tehdä epäselväksi.

Lain idea säilyy samana myös uuden lainsäädännön myötä, mutta siinä korostetaan, ettei muutoksia saa tehdä tilinpäätöksen tai viranomaisilmoitusten antamisen jälkeen. Tilikauden aikana on kuitenkin luvallista tehdä muutoksia kirjanpitomerkinäköihin ja kirjanpitoon siten, että ne tapahtuvat ennen tilinpäätöstä. Kolmannen momentin mukaan tositteiden, kirjanpidon ja kirjanpitoaineiston tietoja saa muuttaa, jos se on tarpeellista käsittelyn, siirron tai säilytyksen vuoksi. Tietojen muuttamisen, täydentämisen, korjaamisen tai ulkopuolisen antaman virheellisen tositteen korvaaminen uudella täytyy kuitenkin aina noudattaa kirjausketjun periaatetta. Jos muutoksia joudutaan tekemään tositteisiin, joilla on vaikutus jo annettuun veroilmoitukseen, täytyy muutokset tehdä selkeästi. Kirjausketjun tulee toteutua ja sitä on kyettävä seuraamaan muutoksen jälkeen aiemmasta kirjauksesta veroilmoitukseen, sekä muutetusta tositteesta ja kirjauksesta myöhemmin laadittuun veroilmoitukseen. Kirjausketjun säilyminen on siis varmistettava aina, kun kirjanpitoaineistoa muutetaan. (KPL 2:7 § 1620/2015; Leppiniemi & Kisanlahti 2016a, 67-68; Lydman 2018, 26)

Erillistä kirjaussuunnitelmaa ei enää edellytetä kirjanpitolaissa, mutta kirjanpitoaineiston ja luettelon lisäksi on olemassa tarve sille, että kirjanpitovelvolliselta löytyy selvitys siitä, miten kirjanpito toimii ja millä tavoin se on järjestetty. (Lydman 2018, 26)

Kirjanpitoaineiston säilytysaika

Aiemmassa laissa kirjanpitoaineiston säilytysaikaa sääteli keston lisäksi se, että säilytyksen tekstinkäsittelyn suoritustapa voitiin vaikeuksitta todeta kirjanpitokirjojen ja säilytysajalla merkittyjen tililuettelojen välillä. Kirjausketjun olemus oli jo olemassa tositteiden ja kirjausten osalta, sillä niiden välinen yhteys tuli olla vaikeuksitta todettavissa. (KPL 2:10 § 1336/1997)

Säilytysajan keston ei ole tullut muutoksia, mutta uusi lainsäädäntö on tarkentanut määritelmiä. Laissa on tarkennettu säilytysajan koskevan tilinpäätöstä, toimintakertomusta, kirjanpitoja, tililuetteloja, luetteloja kirjanpidoista ja aineistoista, sekä tositteita ja liiketapahtumien kirjeenvaihtoa. Veroilmoituksiin liittyviä asiakirjoja ei erikseen mainita, mutta ne sisältyvät vaatimukseen viittauksessa kirjausketjun pykälään. (Leppiniemi & Kisanlahti 2016a, 72-73) Säilytys tulee tehdä siten, että se noudattaa kirjausketjulle, kirjanpitoaineistolle sekä kirjanpitoaineiston säilyttämiseksi asetettuja vaatimuksia. (KPL 2:10 § 1620/2015)

Kirjausketjuvaatimus säilytysajassa korostaa etenkin veroihin liittyvien ilmoitusten säilytystä, mutta sen säilymistä kaikissa olosuhteissa kuitenkin korostetaan. Kirjausketjun täytyy toteutua koko kirjanpitoaineiston säilytysajan. (Leppiniemi & Kisanlahti 2016a, 72-73, HE 89/2015; Fredman 2016)

7.1 Tiivistelmä kirjausketjuun kohdistuneista keskeisimmistä muutoksista

	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336	Kirjanpitolaki 30.12.2015/1620
Liiketapahtuma	Pykälä edelleen voimassa. Liiketapahtumien merkitseminen on tehtävä siten, että kirjausten ja tositteiden välillä on yhteys kirjanpitoon.	Pykälän sisältö säilyy samana, mutta liiketapahtumien merkitystä kuitenkin korostettu lainsäädännössä. Kirjanpitovelvollisen on huomioitava, että kirjausketju vaaditaan uudessa kirjanpitolaissa muodostamaan liiketapahtumien, tositteiden ja kirjausten välille liiketapahtumasta alkaen.
Kirjanpitotilit, tililuettelo ja kirjanpidot	Tililuettelo tärkeässä osassa kirjausketjun toteutumisessa.	Tililuettelon tärkeys kirjausketjun toteutumisessa säilyy myös uuden lain myötä. Kirjanpitovelvollisen on edelleen pidettävä tililuettelo ajantasaisena, jotta kirjausketjun aukottomuus liiketapahtumien, tositteiden ja kirjausten välillä toteutuu.
Kirjausjärjestys ja -ajankohta	Kirjaukset saadaan tehdä pääkirjanpitoon yhdistelminä kauppa- ja teollisuusministeriön päätösten mukaisesti. Yksityiskohtaisia ohjeistuksia yhdistelmävientien ja osakirjanpitojen täsmätyksistä eri teknisillä toteutuksilla. Kirjaukset voidaan tehdä kuukausikohtaisesti, tai neljän kuukauden kuluessa kalenterikuukauden tai jakson päättymisestä.	Momentti on kumottu. Kirjanpitovelvollisen tulee huomioida kirjausketjun toteutuminen käytössään olevassa kirjanpitojärjestelmässä. Kirjanpitovelvollisen tulee huolehtia siitä, että tarvittavat kirjaukset ovat kirjanpidossa siinä ajassa, jossa niistä ehditään laatimaan ja antamaan esimerkiksi veroilmoitus kirjausketjun edellyttämällä tavalla.

Tosite	Kirjauksen on perustuttava päivättyyn ja numeroituun tositteeseen, joka todentaa liiketapahtuman. Tositteeseen on tehtävä merkintä käytetyistä tileistä, jos muutoin ei ilmene miten liiketapahtuma on kirjattu.	Kirjanpitovelvollisen on huomioitava, että kirjausketjun vaatimus liiketapahtuman, tosittien ja kirjauksen välisestä yhteydestä on tuotu osaksi tosittien vaatimuksia. Tosittien on perustuttava päivättyyn ja järjestelmällisesti numeroituun tai vastaavalla tavalla yksilöityyn tositteeseen, joka todentaa liiketapahtuman.
Liitetietosite	Ei osana lainsäädäntöä.	Vahvistaa kirjausketjun yhteyttä tilinpäätökseen. Liitetietositteita käsiteltäessä ja muodostettaessa muistettava, että sitä koskee samat jäljitettävyykselle voitteet kuin tavanomaista kirjanpidon tosittia. Liitetietosittien ja liitetiedon välillä on oltava kirjausketjun kaltainen vaikeuksista todettavissa oleva yhteys.
Kirjausketju	<p>Tositteen ja kirjauksen välistä yhteyttä korostetaan.</p> <p>Yhteys tosittien tilinpäätökseen oltava todennettavissa.</p> <p>KILAn mukaan on hyvän kirjanpitotavan mukaista johtaa kirjausketju pääkirjanpidosta tosittien kautta liiketapahtumaan,</p>	<p>Liiketapahtuman, tosittien ja kirjauksen välisen yhteyden olemassaolosta on huolehdittava.</p> <p>Yhteys liiketapahtuman, tosittien ja kirjauksen välillä oltava johdettavissa tilinpäätökseen, ja dokumentaation muodostumisesta myös veroilmoituksiin huolehdittava.</p> <p>Kirjanpitovelvollisen on varmistettava kirjausketjun säilyminen tilinpäätöksestä ja viranomaisilmoituksista takaisin aina liiketapahtumaan asti.</p>

	<p>mutta lainsäädäntö ei tätä vaadi.</p> <p>Kirjausketjun on toteuduttava pääkirjanpidosta 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun tuloslaskelmaan ja taseeseen.</p>	<p>Viittaus lakipykälään on poistettu. Kirjausketjun vaatimukset eivät lain tasolla ole aiemmin koskeneet kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja käytäviä.</p> <p>Nyt myös heidän on toiminnassaan kiinnitettävä huomiota kirjausketjun toteutumiseen niin tilinpäätöksiin kuin viranomaisilmoituksiin.</p>
Kirjanpitoaineisto	<p>Tositteiden ja kirjanpitoaineiston oltava aina selväkielisessä muodossa. Kirjanpitomerkintöjen pitää olla selkeitä ja pysyviä.</p>	<p>Tositteita ja muita kirjanpidon aineistoja saa muuttaa tilinpäätöseen ja viranomaisilmoituksiin asti, mikäli se on tarpeellista käsittelyn, siirron tai säilytyksen vuoksi. Muutoksia ja korjauksia tehdessä täytyy kuitenkin muistaa, että ne on tehtävä selkeästi, jotta säilytetään kirjausketjun yhteys mahdollisiin aiempiin veroilmoituksiin sekä muutetun tiedon perusteella laadittuun uuteen veroilmoitukseen. Yhteys täytyy muodostua myös myöhemmin laadittavaan tilinpäätöseen.</p>
Koneellisten tietovälineiden hyväksikäyttö	<p>Laissa säädettiin tositteiden ja kirjanpitomerkintöjen tekemisestä koneelliselle tietovälineelle ja sinne tallentamisesta.</p>	<p>Pykälä on kumottu. Kirjausketjun toteutumista korostetaan tietojärjestelmissä tilinpäätöksen ja viranomaisilmoitusten kautta. Kirjanpitovelvollisen on varmistettava, että käytettävä kirjanpitojärjestelmä muodostaa yhteydet automaattisesti, tai yhteydet</p>

		ovat muutoin järjestelmän kautta vaikeuksitta todennettavissa.
Kirjanpitoaineiston säilyttäminen ja säilytysaika	Kirjanpitokirjat ja käyttöaikaa koskevin merkinnöin varustettu tililuettelo on säilytettävä siten, että tietojenkäsittelyn suorittamistapa voidaan vaikeuksitta todeta. Tilikauden tositteet, liiketapahtumia koskeva kirjeenvaihto ja koneellisen kirjanpidon täsmäytykset on säilytettävä siten, että tositteiden ja kirjausten välinen yhteys voidaan vaikeuksitta todeta.	Kirjanpitovelvollisen tulee huolehtia siitä, että kaikki tilikauden aikaiset tositteet ja kirjanpitoaineistot tilinpäätöksen tositteet ja asiakirjat mukaan lukien tulee säilyttää määrätyn säilytysajan mukaan siten, että ne täyttävät kirjausketjun vaatimukset. Eri-tyistä huomiota on kiinnitettävä viranomaisilmoituksiin, joita koskevat ilmoitukset ja aineisto tulee säilyttää samojen kirjausketjuvaatimusten mukaisesti, vaikka niitä ei erikseen laissa mainita. Vaatimus tulee säilytysaikaa koskevassa laissa mainitun 6 § kautta.

8 Pohdinta

Opinnäytetyössä tavoitteeni oli tutkia kirjausketjua sekä sen keskeisimpiä muutoksia 1.1.2016 voimaan astuneen uudistetun kirjanpitolain pohjalta. Tutkimuksen kohteeksi valikoitui kirjanpitolain toisen luvun mukaisissa pykälissä tapahtuneet muutokset. Työlle asetetun tavoitteen keskeisten muutosten havainnoinnin lisäksi oma henkilökohtainen tavoitteeni oli sisäistää kirjausketjun kautta paremmin ne lain vaatimukset, jotka kirjanpitäjän tulee päivittäisessä työssään ymmärtää ja hallita.

Kirjausketjun olemus hahmottui opinnäytetyötä aloittaessa kapea-alaisena, ja automaattisesti kirjanpitoon muodostuvana osana, mikäli kirjanpitovelvollinen ja kirjanpitäjä noudattavat toiminnassaan kirjanpitoon vakiintuneita käytäntöjä. Kirjausketju näyttäytyy edelleen teorian tasolla suoraviivaisesti ymmärrettävä asiana, mutta opinnäytetyön edetessä ja materiaalia kerätessä on kuitenkin hahmottanut, miten laajalle se ulottuu paitsi kirjanpito-laissa, mutta myös muiden lakien, kuten arvonlisäverolain osalta. Kirjausketjun toteutumisen vaatii toki, että liiketapahtuma, tosite ja kirjaus muodostavat aukottoman yhteyden osakirjanpitoon tai pääkirjanpitoon, ja siitä edelleen tilinpäätökseen ja esimerkiksi veroilmoitukseen sekä niistä takaisin. Kirjausketjun edellytys kuitenkin on, että myös muiden pykälien vaatimukset etenkin kirjanpitolain toisen luvun osalta täyttyvät.

Ajallisten resurssien rajallisuuden vuoksi päädyin jättämään haastatteluosuuden pois opinnäytetyöprosessista. Mitä enemmän materiaalia keräsin kirjausketjusta, sitä enemmän olisin kuitenkin saanut lisäarvoa ja näkökulmaa taloushallinnon eri tehtävissä työskentelevien vastauksista siitä, miten he kokevat kirjausketjun toteutuvan heidän työssään. Opinnäytetyöhön kuului vielä suunnitteluvaiheessa myös arvonlisäveron tarkastelu kirjausketjun kannalta, sillä verotarkastusta voidaan tehdä ilman aukottoman kirjausketjun olemassaoloa, mutta myös tämä jäi käsittelemättä ajallisten resurssien vuoksi. Arvonlisäveron, verotarkastuksen ja harmaan talouden tarkastelu laajemmassa mittakaavassa olisi kuitenkin tuonut työhön kirjanpitolain uudistuksen myötä ajankohtaista näkökulmaa kirjausketjun käytännön toteutumisesta.

Kirjausketjun lähtökohta ei merkittävässä määrin ole kokenut muutosta lakiuudistuksen yhteydessä, sillä kirjanpitolautakunta on osittain tuonut samoja asioita esiin jo menetelmäohjeissaan ennen lakiuudistusta. Nyt vaatimukset kuitenkin on tuotu lakiin asti, ja se tuo kirjanpitovelvolliselle ja kirjanpitäjille lain vaatiman velvollisuuden esimerkiksi kahdensuuntaisen kirjausketjun toteutumisesta, sekä erityisesti velvollisuuden huolehtia viranomaisilmoitusten kirjausketjusta. Koen kuitenkin pystyneeni vastaamaan työlle asetettuun kysymykseen siitä, mitkä ovat olleet keskeisimmät laissa esiintyneet muutokset.

Lähteet

Ansamäki, P. 2017. Sujuva verotarkastus – Opas asiakkaalle. Alma Talent Oy. Helsinki.

Ansamäki, P. 19.5.2017. Vieraskynässä Pia Ansamäki: Harmaan talouden havaitseminen – mahdoton juttu? Opinahjo artikkelit. Luettavissa: <https://opinahjo.fi/vieraskynassa-pia-ansamaki/>. Luettu 5.10.2018.

Ansamäki, P. 2017. Vältä verotukseen vaikuttavat kirjanpidon virheet. Verkko-seminaari. Materiaali luettavissa: https://www.vero.fi/contentassets/afe7f589f1e0439894292caf0fe74c03/v%C3%A4lt%C3%A4-verotukseen-vaikuttavat-kirjanpidon-virheet_5.12.2017x.pdf.

Eduskunta 2017. HE 89/2015 vp. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kasittelytiedot/Valtiopaivaasia/Sivut/HE_89+2015.aspx. Luettu 16.10.2018

Fredman, J., 4.1.2018. Kirjanpitoaineiston säilyttäminen uudistuneen kirjanpitolain ja pilvipalvelujen hengessä. Verkko-seminaaritallenne. Katsottavissa: <https://opinahjo.fi/courses/kirjanpitoaineiston-sailyttaminen-uudistuneen-kirjanpitolain-ja-pilvipalvelujen-hengessa/> Katsottu 8.10.2018

Fredman, J. 19.10.2016. Kirjanpitoaineisto ja sen säilytys. Tilisanomat. Luettavissa: <https://tilisanomat.fi/kirjanpito/kirjanpitoaineisto-ja-sen-sailytys>. Luettu 20.8.2018

Fredman, J. 22.1.2015. Muutoksia menetelmäsäännöksiin. Tilisanomat. Luettavissa: <https://tilisanomat.fi/kirjanpito/muutoksia-menetelmasaannoksiin>. Luettu 20.8.2018

Hallituksen esitys 89/2015

Ikäheimo, S., Malmi, T., Walden R. 2016. Yrityksen laskentatoimi. Alma Talent Oy. Helsinki.

Junni, T. 2017. Sähköinen taloushallinto sekä sen tarjoamat mahdollisuudet ja vaarat. Luettavissa: <https://www.tuokko.fi/sahkoinen-taloushallinto+mahdollisuudet+ja+vaarat>. Luettu. 2.9.2018

Jyväskylän yliopisto. 2000. Dokumentointivaatimus: aukoton kirjausketju (Audit trail). Luettavissa: <http://www.cs.jyu.fi/el/tjtc75/TJTC75L06/tsld005.htm>. Luettu 25.9.2018

Kerbs, T. 2016. Juoksevasta kirjanpidosta tilinpäätökseen käytännönläheisesti. Helsingin seudun kauppakamari / Helsingin Kamari Oy.

KILA 1238/20.10.1993

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336

Kirjanpitolautakunta 1.2.2011

Kuismanen, M., Linna-Aro, S. 16.8.2018. Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikön lausuntopyyntö selvityksestä fisikaalisten kassajärjestelmien soveltuvuudesta Suomeen. Lausunto. Suomen Yrittäjät. Luettavissa: <https://www.yrittajat.fi/statement/593545-verohallinnon-harmaan-talouden-selvitysyksikon-lausuntopyynto-selvityksesta>. Luettu 7.10.2018.

Leppiniemi, J. 2012. KILAn ratkaisut ja kirjanpitolaki käytännössä. Alma Talent Oy.

Leppiniemi, J., Kaisanlahti, T. 2013. Kirjanpitolaki kommentaari. Alma Talent Oy.

Leppiniemi, J., Kaisanlahti, T. 2016a. Kirjanpitolaki kommentaari. Alma Talent Oy.

Leppiniemi, J., Kaisanlahti, T. 2016b. Tilinpäätäjän käsikirja. Alma Talent Oy.

Lindblad, U. 2017. Pien- ja mikroyrityksen tilinpäätös käytännönläheisesti. Luettavissa: <https://kauppakamaritieto.fi/fi/s/ak/kirjat/pien-ja-mikroyrityksen-tilinpaatos-kaytannonlaheisesti-2017/1-kasitteita/>. Luettu 15.9.2018

Lydman, K. 2016. Uusi kirjanpitolaki käytännössä – Keskeiset muutokset. Tietosanoma. Helsinki.

Rekola-Nieminen, L. 20.5.2015. Kirjanpitolaki uudistuu – osa 1: Tilikauden aikainen kirjanpito. Tilisanomat. Luettavissa: <https://tilisanomat.fi/kirjanpito/kirjanpitolaki-uudistuu-osa-1-tilikauden-aikainen-kirjanpito>. Luettu 20.8.2018.

Siuko, T. 2017. Kirjanpitolain muutos ja sen ydinkohdat. Luettavissa: <https://www.tuokko.fi/kirjanpitolain-muutos-ja-sen-ydinkohdat/> Luettu 28.10.2018

Taloushallintoliitto 22.12.2016. Kirjanpitolaki ja elinkeinoverolaki edelleen ristiriidassa. Luettavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/ajankohtaista/kirjanpitolaki-ja-elinkeino-verolaki-edelleen-ristiriidassa-22122016>. Luettu: 6.10.2018

TEM 2018a. Kirjanpitolautakunta. Luettavissa: <https://tem.fi/kirjanpitolautakunta>. Luettu 20.10.2018

TEM 2018b. Kirjanpitolautakunnan antamat lausunnot ja poikkeusluvut. Luettavissa: <http://tem.elinar.fi/tem/kirjanpi.nsf/lapolusuomi?OpenView&Start=1>

TEM 2014. Pienyrityshelpotukset ja vuoden 2013 tilinpäätösdirektiivi. Kirjanpitolainsäädännön muutokset -työryhmän mietintö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Luettavissa: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Pienyrityshelpotukset+ja+vuoden+2013+tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6sdirektiivi+22102014.pdf>. Luettu 24.9.2018.

Tallberg, A. 15.3.2011. Uusi yleisohje kirjanpidon menetelmistä ja aineistoista. Tilisanomat. Luettavissa: <https://tilisanomat.fi/kirjanpito-ja-verotus/uusi-yleisohje-kirjanpidon-menetelmista-ja-aineistoista> Luettu: 20.8.2018

TaVM 16/2015. Talousvaliokunnan mietintö TaVM 16/2015 vp – HE 89/2015 vp

Tomperi, S. 2015. Kehittyvä kirjanpitotaito. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Tomperi, S. 2013. Käytännön kirjanpito. Bookwell Oy. Porvoo.

Tomperi, S. 2018. Käytännön kirjanpito. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Verohallinto 2013. Kassalaitteet ja tulonsalaukset. Harmaan talouden selvitysyksikkö. Luettavissa: <https://www.vero.fi/contentassets/a7f35eeac5a74429aa2b57ede5e0a421/kassalaitteet-ja-tulonsalaukset.pdf>. Luettu 15.9.2018.

Verohallinto 2018. Kirjanpito, tilikausi, verokausi. Luettavissa: <https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yrityksen-elinkaari/uusi-yritys/kirjanpito-tilikausi-verokausi/>. Luettu 16.10.2018

Verohallinto 2017. Laskutusvaatimukset arvonlisäverotuksessa. Luettavissa: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48090/laskutusvaatimukset_arvonlisaverotukses3/. Luettu 16.10.2018